

گزارش «ایران» از ارائه لایحه پلیس اطفال و نوجوانان به مجلس

اجرای عدالت برای حمایت از حقوق کودک

مهسا قوی قلب
پرستور فیعی
خبرنگار

لایحه پلیس ویژه اطفال و نوجوانان در تاریخ ۲۶ اردیبهشت ماه سال جاری پذیرفته شد. این لایحه با هدف رفع موانع و مشکلات حقوقی اطفال و به مجلس شورای اسلامی ارسال شد. کودکان که به عنوان یکی از اقشار آسیب پذیر جامعه همواره نیازمند حفاظت در مقابل خصمات و آزارهای جسمی و روحی هستند. امروزه شاهد اتفاقات ناآواری در حوزه کودکان از جمله کودک آزار، و کار کودک هستیم از این رو تصویب قوانین حمایتی و پیش بینی ضمانت اجرای قوانین یکی از ضروریات جامعه محسوب می شود. به اعتقاد کارشناسان و متخصصان حوزه کودکان و نوجوانان، شکل گیری پلیس اطفال اقدامی مؤثر در این زمینه است اما باید مواردی در این لایحه بیشتر مورد توجه قرار گیرد تا اثرگذاری آن افزایش یابد.

■ نقش کم رنگ نهادهای مدنی

یزدانی مدیرعامل انجمن حمایت کودکان با تاکید بر اینکه پلیس وظیفه قانونی است که در لایحه کودکان هم به آن اشاره شده به یو.ا.ا. آنجا که خشونت علیه یکال متفاوتی دارد می توان گفت در حضور پلیس اطفال در جامعه، از کودکانی است که مورد خشونت اند. اما برای پیشگیری از آسیب دکانی که مرتکب رفتار معارض شوند هم به نیروی پلیس آگاه به وکی و رفتار متناسب با کودکان، این فعال حوزه کودکان با اشاره گونگی و کیفیت آموزش هایی که بی بیند بسیار اهمیت دارد، می ره ارائه شده، بیشتر به رفتارهایی نون پوشیده کودکان معطوف شده و شیوه ر و اقدامات رفیقمانی این نگرش خوب است اما دو اسی در این لایحه وجود دارد.

تشرکش ن نهادهای مدنی دکان در این لایحه است. در واقع در رد برنامه های اجرایی

در حوزه‌های سیاست‌گذاری اساساً به حوزۀ نهادهای دولتی منحصر شده است. از این رو باید در حوزه‌های لایحه به تفحص شکل‌های مردم‌نهاد در حوزه‌های سیاست‌گذاری بیشتر پرداخته شود. و خاطرنشان می‌کند: موضوع مهم دیگر این است که در برخی قسمت‌های لایحه از واژه کودکان مجرم استفاده شده است؛ در حالی که کودک مجرم معنا ندارد. کودک رفتار معارض با قانون دارد چون نردم. رفتار معضوبی دارد. این عنصر معنوی مبتنی بر آگاهی و دانش فرد نسبت به جرم است. از آنجایی که عنصر آگاهی کودک به واسطه کودک بودن دچار نقصان است پس طبیعتاً مجرم به مفهوم متداول در حوزه کودکان محسوب ندارد. بدین‌ای این‌بار که باید بحث مددکاران اجتماعی و مشاوران در لایحه برنگردان شود، می‌گوید: در بخشی از لایحه آمده (اگر مددکار اجتماعی در دسترس بود) به نظر این بخش نیازمند الزام است (در حوزه‌های پیش از اطفال تماماً مددکار اجتماعی حاضر باشد. در حوزه کودکان و چوهای اجتماعی بسیار اهمیت دارد، نحوه برخورد و مواجهه با کودکان که علیه او جرم صورت گرفته با دچار خشونت شده یا حتی خودکشی مرتکب رفتار معارض با قانون شده امری تخصصی

به مشکلات هم دچار می‌شوند از این رو افرادی که برای رفع این مشکلات اقدام می‌کنند باید در زمینه‌های مختلف مرتبط با کودکان مانند مسائلی و حقوق کودکان با آگاهی کامل دانسته باشند. قاعده پلیس معمولی با وجود مهارت‌های بسیار به همه مسائل مربوط به حوزه کودکان اشراف ندارد. از این رو با توجه به اهمیت کودکان در جامعه به عنوان سرمایه‌های آینده هر کشور که باید از سلامت برخوردار باشند شکل‌گیری پلیس کودکان برای رفع نیاز این گروه امری اجتناب‌ناپذیر است. این فعال حوزه کودکان می‌افزاید: پلیس اطفال باید بدون هیچ خشونت و با صبوری با کودکان برخورد کند. یکی از تکرانی‌های من که گروهی بازمی‌گردد که این مسئولیت را برعهده دارند، متأسفانه مشاهده شد در سالیان گذشته برای کودکان که رسماً مأموریتی برعهده دارند بدستی‌های تکرارنده آن‌ها صورت می‌گیرد. این امر نشان‌دهنده آن است که مسئولیت جمع‌آوری دست‌نوشته‌ها را برعهده و نه بین‌المللی کشور را نیز تحریک می‌کنند. این موضوع هنگام ساماندهی کودکان

کار هم دیده می شود. این روانشناس کوکد تأکید می کند: هنگامی که شغلی را ایجاد می کنیم باید به صلاحیت و خصوصیات افرادی که این مسئولیت را برعهده می گیرند توجه کنیم. اگر پلیس اطفال نیز به اندازه مأموران شهردار خشونت داشته باشد با مشکلاتی به مراتب بیشتر مواجه خواهیم شد. حضور پلیس اطفال در جامعه یک ضرورت است اما مهمترین است که در اجرا چگونه باشد تا منافع کودکان را تأمین کند. و رافع این ارگان می تواند با انجام صحیح مسئولیتش بسیاری از معضلات حوزه کودکان از جمله کودک آزاری را کاهش دهد؛ بخصوص در دوران شیوع کرونا که در لایح مختلف از جمله مشکلات اقتصادی و حتی افزایش مسئولیت اعضای خانواده از رعایت مسائل بهداشتی گرفته تا آموزش درسی کودکان، اختلافات و حتی خشونت خانگی افزایش یافته. حضور پلیس اطفال می تواند مفید و مؤثر باشد. و با بیان اینکه اگر پلیس اطفال از نظر محتوای قانونی و اجرا بدرستی ساماندهی شود در کاهش آسیب ها مؤثر خواهد بود، می توان گفت: پلیس اطفال باید در اقدامات خود معنی و مصالح کودکان را در اولویت قرار دهد و نه تنها با تدابیر ویژه به کودکان بزه دیده

کمک کند بلکه از قرارگیری آنها در معرض آسیب‌های اجتماعی پیشگیری کند.

قاسم زاده می افزاید: در حال حاضر محتوای این لایحه مناسب است، اما باید دید این لایحه هنگام تبدیل شدن به قانون چقدر تغییر می کند. اگر قانون تأمین کننده نیاز و حقوق کودکان باشد طبیعی است که می تواند بسیار اثرگذار باشد. مسأله دیگر این است که ما در مورد قوانین کودکان بسیار کم عمل می کنیم قانون حمایت از حقوق کودکان که سال گذشته تصویب شد، ۱۰ سال

دادند؛ اما هم در مرحله رسیدگی به آن خرم در دادگاه و هم در مرحله اجرای رای دادگاه، پی‌ریزی‌های خاص «کودک معارض قانون» را مورد توجه قرار داده و تدابیر خاص متناسب با سن کودک را در نظر گرفته است؛ به این معنی که قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ در مواد ۸۸ و ۹۵، برای کودکی که مرتب بر سرده باشد یا «ریکدر از راقی»، تدابیر تربیتی و مجازات‌های خاص و جغرافیای حفاظت کرده و قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ نیز تدابیر خاصی نظیر دادرسی ویژه، دادگاه ویژه و پلیس ویژه برای رسیدگی به جرائم ارتکابی کودکان پیش‌بینی کرده است.

همان‌طور که گفته شد قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲، در چارچوب ریکدر افزایش حمایتی از کودک، در ماده ۳۱، اشاره می‌کند به منظور اینکه ضابطان (تفخیر مأموران انتظامی و کلاتری و وظایف ویژه قوه قضائیه موظف شد تا لایحه همین کودکان و نوجوانان را تهیه و در آن وظایف و اختیارات پلیس در مورد کودکان را تعیین نماید؛ قوه قضائیه به موجب تکلیف مندرج در ماده ۳۱ قانون آیین دادرسی کیفری، متن مربوطه مذکور را تهیه و در اسفند ۱۳۹۸ تقدیم دولت کرد تا لایحه روند قانونی تصویب در دولت و سپس در مجلس شورای اسلامی را طی کند؛ بعد از تقدیم لایحه به دولت، کمیته‌ریسی و تصویب آن را در دستور کار قرار داد و متعاقباً متن لایحه به تفکیک هر ماده با حضور نمایندگان دستگاه‌های ذی‌ربط مورد بررسی و نهایتاً در تاریخ ۵ اردیبهشت سال جاری متن لایحه در هیأت دولت تصویب و در تاریخ ۲۶ اردیبهشت با امضای رئیس جمهوری تقدیم مجلس شد تا نام‌ها روند تصویب خود در مجلس را طی کند. این حقوقدان درباره کلیات لایحه توضیح می‌دهد: این لایحه مشتمل بر ۶ فصل و ۴۹ ماده است، فصل اول شامل تعاریف و کلیات است، طبق بند ۳ ماده ۱ لایحه، گروه هدف لایحه، افراد زیر ۱۸ سال ایرانی با غیرایرانی شامل کودکان گریزنا، کودکان کار، کودکان نارض‌القانونی جزای، کودکان در وضعیت مخاطره‌آمیز و کودکان شاهد یا مطلع از وقوع جرم می‌باشند؛ فصل دوم مربوط به تشکیل پلیس ویژه است و طبق ماده ۱۳، ناجا مکلف شده تا زمان تصویب این لایحه، پلیس لایحه، پلیس ویژه را با عنوان پلیس تخصصی زیر نظر فرماندهی ناجا تشکیل دهد؛ فصل سوم نیز مربوط به تدابیر و اقدامات پیشگیرانه و حمایتی هست و در واقع هدف آن است که به تدابیر لایحه شده، از بزه‌دیدی کودک یا از نقض قوانین جزایی توسط کودکان پیشگیری و کودکان مورد حمایت قرار گیرند. در فصل چهارم به نحوه کشف جرم و تحقیق در پرونده کودکان پرداخته شد و فصل پنجم مربوط به روش‌های رسیدگی غیرقضایی است و برای مثال می‌توان طبق دستور قضایی، بررسی موضوع پرونده را به مددکار ارجاع داد یا در پرونده کودک از میانجی‌گری و نشست قضایی استفاده کرد.

او با اشاره به فصل پایانی و ششم لایحه بیان می‌کند: برخی حمایت‌های خاص از کودک در این فصل لحاظ شده؛ از جمله طبق ماده ۴۴، پلیس، مقامات قضایی و اجرایی مکلف شده‌اند تا در اقدامات خود منافع و مصالح کودک را در اولویت قرار دهند و آن تدبیری را که بهتر از سایر تدابیر منافع کودک را تأمین می‌کند، اتخاذ کنند.

حمایتی برای کودکان و نوجوانان ناقض قانون و یا بزه دیده از ویژگی های عمده این لایحه به شمار می رود از جمله اینکه در ماده ۱۱ آن تصریح شده است: این پلیس با همکاری مسئولان مدارس و مربیان، مددکاران اجتماعی و یا اشخاص غیردولتی اقداماتی انجام می دهد که متشکل از تشکیل کارگروه مدرسه امن برای شناسایی و کاهش آسیب در مدرسه است، شناسایی اطفال و نوجوانان نیازمند حمایت برای حمایت کردن و پیشگیری از وقوع جرم احتمالی در آینده و با معرفی آنان به مراجع حمایتی و درمانی، برگزاری جلسات مشاوره با بعلل و نوجوان، خانواده یا دیگر اشخاص مرتبط با وی را باید در دستور کار خود به عنوان وظیفه قرار دهد. همچنین کشف و شناسایی کودکان فداکده و سرپرست و همچنین کودکان دارای اوراق هویتی مشخص نیست دیگر از ساز و کارهای پیشگیری از بزه دگی اطفال و نوجوانان محسوب می شود.

در نهان باید گفت: هدف از تشکیل پلیس اطفال این است که در برخورد اولیه با کودکان امنی شود با نگاه حمایتی

وزیره اطفال و نوجوانان می‌بایست برای جذب نیرو در پلیس ویژه علاوه بر شرایط عمومی استخدام شرایطی مخصوصاً برای افراد متقاضی استخدام داشته باشند که عبارت است از: تأهل و ترجیحاً دارای بودن فرزند، داشتن مدرک تحصیلی کارشناسی یا بالاتر در یکی از رشته‌های علوم انسانی، روانشناسی، علوم تربیتی، علوم اجتماعی، حقوق و سایر رشته‌های مرتبط به نظر قراق برگیرد. علاوه بر این، ناموظف است طی یک سال از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، حتی ضوابطی را که مربوط به نوع و معماری اما‌های برگزاری نشست‌های خوادگی، نگهداری و تحقیق از اطفال و نوجوانان است تهیه کند، همچنین تهیه خودرو و دیگر تجهیزات پلیسی متناسب با شرایط روحی، روانی و عاطفی آنان از وظایف خاصه برای پلیس ویژه اطفال و نوجوانان خواهد بود. در مورد وظیفه که مطابق لایحه قانونی تشکیل پلیس ویژه اطفال و نوجوانان برعهده این پلیس گذاشته شده است می‌توان وظایف زیر را بیان کرد: اتخاذ تدابیر و اقدامات پیشگیرانه و

نوجوانان، مشتمل بر ۶ فصل و ۴۹ ماده است؛ که شامل فصول ششگانه (تعاریف و کلیات)، «تشکیلات»، «تدابیر و اقدامات پیشگیرانه و حمایتی»، «کشف جرم و تحقیق»، «روش‌های رسیدگی غیرقضایی» و سایر مقررات است.

طبق ماده ۵ طفل یا نوجوان مشمول این قانون افراد کمتر از ۱۸ سال تمام شمسی اطفال و نوجوانان بزرده‌دیده یا ناقص هویتی، جزایی یا در وضعیت مخاطره‌آمیز یا شاهد جرمی یا مطلع از وقوع جرم اعزام از ایرانی یا تبعه خارجی هستند.

طبق ماده ۳ این لایحه پلیس ناظر به تکلیف است پس از تصویب این لایحه ظرف مدت ۶ ماه از تاریخ لازم‌الاجرا شدن این قانون، نسبت به تشکیل پلیس ویژه اطفال و نوجوانان (پلیس ویژه) به عنوان پلیس تخصصی اطفال و نوجوانان، اقدام کند. سپس مراحل لازم برای انتخاب، جذب و آموزش افراد واجد شرایط و به کارگیری آنان را در دستور کار خود قرار دهد. مثل به‌رهمندی از نیروهای متخصص ناجا که از نکات مورد تأکید این لایحه است. مطابق تبصره ۱، نکته در لایحه تشکیل پلیس

مورد تأکید قرار گرفت، ولی به دلیل عدم تصویب لایحه و همچنین اجرایی نشدن قانون برنامه توسعه، مقنن در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ در ماده ۳۱۱ ایجاد پلیس مخصوص اطفال و نوجوانان را پیش بینی و سازمان پلیس را مکلف به تشکیل آن نمود. تا اینکه لایحه پلیس ویژه اطفال و نوجوانان در همین جهت با هدف تعیین سازوکار و حدود صلاحیت پلیس، بررسی اطفال و نوجوانان، تدوین گردید و در حال مراحل نهایی تصویب می باشد. مصون نگه داشتن کودکان و نوجوانان از عقاب زاینبار ورود به زجرکاری نظام دادرسی کیفری، پیشگیری از بهره ریزی و تبعیض علیه کودکان و نوجوانان، ضرورت تشکیل یک پلیس تخصصی را ایجاب نموده است. باید افزود، هر چند به موجب تبصره ۲۸۵ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۸۵ پلیس اختیارات بسیار محدودی در مورد نوجوانان (۱۵ تا ۱۸ سال) دارد اما در لایحه پلیس اطفال اختیارات مناسب و دقیق تری برای پلیس در نظر گرفته شده است تا بتواند اقدامات لازم را انجام دهد. لایحه تشکیل پلیس ویژه اطفال و

حاضر در زندان یا تحت تعقیب کپوری هستند همین اطفال و نوجوانانی هستند که در سنین پایین وارد روند رسیدگی جزائی شده‌اند و به مرور زمان به مجرم حرفه‌ای تبدیل شده‌اند.

این مجرمان کسانی هستند که در سنین پایین وارد روند رسیدگی جزائی شده‌اند، اما به‌دلیل برخورد پلیس این حس به آنان منتقل شده است که دیگر آب از سرشان گذشته است یا به‌واسطه رفتار مأموران احساس می‌کنند آنها همین هستند و تغییر نمی‌کنند. پس برخورد صحیح، نظام‌مند، هدفمند، دوستانه و حمایت‌گرا به جای برخورد انتظامی با اطفال و نوجوانان به‌رکار می‌آید به پیشگیری از جرم در اطفال و ایجاد مجرمان حرفه‌ای در آینده برای جامعه کمک کند.

به همین جهت پلیس ویژه اطفال و نوجوانان به مثابه یکی از نهادهای اختصاصی نظام دادرسی اطفال در ایران برای اولین بار در لایحه رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان به صورت ۱۳۸۴ پیش‌بینی و پس از آن به صورت ضمیمه در قانون، به نامۀ پنجم توسعه